

73 . Constanța | Punct: str. Arhiepiscopiei, nr. 23 | Anul: 2001

Anul: 2001

Cod RAN: 60428.01

Perioade: Antichitate, Evul Mediu

Epoci: Epoca greacă, Epoca elenistică, Epoca romană timpurie, Epoca romană târzie, Epoca migrațiilor, Epoca medievală timpurie

Tipuri sit: locuire

Categorii sit: Domestic, Neatribuit

Autori: Constantin Băjenaru, Traian Cliante, Ionuț Cătălin Dobrinescu, Gheorghe Papuc, Gabriel Talmațchi

Instituții: Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța

Raport

Ca urmare a solicitării avizului de construcție a unui garaj subteran pe str. Arhiepiscopiei nr. 23 din Constanța, între MINAC și Arhiepiscopia Tomisului s-a încheiat un contract de cercetare arheologică de salvare.

Terenul supus cercetării, în suprafață de aprox. 450 m², este delimitat de strada Revoluției din 22 decembrie 1989 la E, strada Arhiepiscopiei la V, Catedrala Sfinții Petru și Pavel la S și Palatul Episcopal la N. Terenul în cauză a fost folosit înaintea începerii lucrărilor ca parcare și loc de promenadă. Pentru desfășurarea unei cercetări arheologice în condiții optime a fost nevoie să se îndepărteze cu mijloace mecanice straturile de beton aflate pe întreaga suprafață și nivelurile de umplutură moderne destul de consistente. S-a constatat că terenul este într-o pantă destul de accentuată de la V (str. Arhiepiscopiei) la E (str. Revoluției), straturile de umplutură modernă urmărind această pantă. Din jumătatea vestică a suprafeței supusă cercetării a fost nevoie să se îndepărteze un bazin-depozit de combustibil de dimensiuni apreciabile, din tablă de fier, care se afunda către str. Arhiepiscopiei până la adâncimea de -1,8 m și care a distrus în bună parte nivelele arheologice superioare din zona centrală a suprafeței supuse cercetării. În aceste condiții, săpătura arheologică propriu-zisă a început de la cota 0 (zero) situată în str. Revoluției, care rămâne cota de referință a adâncimilor luate în secțiuni.

După eliberarea terenului de straturile groase moderne au fost trasate 6 secțiuni, orientate E-V, cu următoarele dimensiuni: S. I - 3 x 9 m; S. II - 3 x 9 m; S. III - 3 x 30 m; S. IV - 3 x 30 m; S. V - 3 x 30 m; S. VI - 3 x 11 m, între aceste secțiuni lăsându-se câte un martor de 1 m.

Stratigrafia

Considerăm necesară prezentarea stratigrafiei pornind de la cel mai vechi nivel (a doua jumătate a sec. VI a. Chr.) până la cel mai recent nivel surprins (sec. VI p. Chr.).

N 0 - N 1 (a doua jumătate a sec. VI a. Chr.) au fost surprinse în toate sondajele efectuate. În general, este vorba de un strat subțire, negru-castaniu, cu scoici sparte, pietriș și resturi ceramice așezate direct peste vegetalul antic, aflat la o adâncime medie de -1,5/1,7 m. Acestui nivel îi corespund cele două locuințe-bordei menționate, adâncite în pământul viu (S. IV, c. 3-4 și S. V, c. 8). Nivelul este bine databil prin ceramică grecească arhaică (resturi de amfore de Chios, vase cu figuri negre), ceramică autohtonă lucrată la mână și vârfuri de săgeți premonetare.

N 2 (sec. V a. Chr.) - este constituit din mai multe podele de lut, pe alocuri cu urme de arsură și se găsește la adâncimi variabile între - 1,3/1,4 m și -1,6/1,7 m. Acestui nivel îi corespund zidurile unei locuințe descoperite în S. VI, c. 3-4. Datarea s-a făcut pe baza monedelor histriene cu "roata" și a ceramicii attice.

N 3 (sec. IV a. Chr.) se prezintă sub forma unor podele de lut, cu depuneri de 0,2/0,4 m, de culoare neagră-cenușie, cu foarte multă cenușă, situație ce atestă o distrugere către sfârșitul sec. IV a. Chr. Continuă să fie utilizată locuința din S. VI și, alături de aceasta, s-au identificat resturile unei alte locuințe cu ziduri de piatră în S. II, c. 2. Acestea din urmă îi corespunde și un pavaj din piatră de dimensiuni mijlocii, apărut la - 1,6 m. Materialul arheologic descoperit în acest nivel este bogat și sugestiv, începând cu ceramică attică târzie, cu figuri roșii, fragmente de amfore de Chios, Thasos și Heraclea Pontică, ca și monede de la Filip al II-lea. Adâncimea la care se găsește acest nivel este de - 1/1,4 m.

N 4 (sfârșitul sec. IV - începutul sec. III a. Chr.) - este un strat gros de nivelare de 0,1/0,2 m, pe alocuri fiind surprinse frânturi ale unor podele de lut.

N 5 - N 6 (sec. III-II a. Chr.) - sunt nivele bine evidențiate și constau în podele de lut sparte în unele porțiuni de gropi și fundații de ziduri romane și romano-bizantine. Materialul arheologic, foarte sugestiv (amfore ștampilate de Rhodos, Heraclea Pontica, Sinope și din alte centre), a permis clar datarea acestor două nivele.

N 7 - N 8 (sec. I a. Chr - I p. Chr.) - sunt nivele elenistice târzii și romane timpurii bulversate, în mare parte, de decapările din epoca romană. S-au păstrat pe porțiuni restrânse, iar materialul arheologic este amestecat. Se datează printr-o monedă de sec. II - I a. Chr., ceramică de sec. I a. Chr. - I p. Chr. (pergameniană). Acestor nivele le aparțin resturile de pavaj de sub nivelul străzii romane.

N 9 (sec. II-III p. Chr.) - a fost surprins cel mai bine în S. IV, c. 3-4, precum și în sondajele efectuate în stradă, acestea din urmă permițând constatarea unei amenajări timpurii a acesteia. Aceluiași nivel îi corespund unele din zidurile locuințelor identificate.

N 10 (sec. IV p. Chr.) - este cel mai bine păstrat din punct de vedere al structurilor de locuire, majoritatea locuințelor identificate fiind construite în această perioadă. Tot acum se re-amenajează strada, cu dale mari de calcar.

Nivelele târzii, din sec. V - VI, au fost surprinse prin fundațiile unor ziduri de piatră legate cu pământ și prin câteva gropi menajere, nivelele de călcare propriu-zise fiind afectate de intervențiile moderne. Acestei perioade îi corespund cele două chiupuri din S. IV, carourile 2-3 și fântâna din S. IV, caroul 9. Epocii romane și romano-bizantine îi aparțin majoritatea complexelor de locuire identificate în perimetrul cercetat. Este vorba de trei complexe de locuire situate de o parte și de alta a străzii cu pavaj din dale de calcar.

Complexele de locuire

Resturile de locuire identificate în zona cercetată se pot împărți în două etape cronologice clare: epoca greacă și epoca romană. Bineînțeles că dovezile privind epoca greacă sunt limitate la acele resturi identificate în sondaje; epoca romană este, în schimb, foarte bine documentată, existând chiar posibilitatea distingerii mai multor etape constructive.

Amintim, pentru început, cele mai vechi complexe identificate și anume locuințele adâncite în pământ datând din epoca greacă arhaică (a doua jumătate a sec. VI a. Chr.). Aceste locuințe-bordei, identificate în S. IV, c. 3-4 și în S V, c. 8 se prezintă sub forma unor gropi rectangulare adâncite în pământul viu cca. -0,5/0,6 m. S-au constatat refaceri succesive în urma a cel puțin două incendii serioase. În bordeiul din S. IV s-au descoperit fragmente de chirpici ars și resturile unei vetre; ambele bordeie au oferit un bogat material arheologic specific acestei perioade (ceramică grecească și getică).

Din perioada clasică (sec. V - IV a. Chr.) datează o serie de ziduri din piatră legată cu pământ identificate pe N 2 și N 3. În S. VI, c. 3-4 a fost delimitată chiar o locuință formată din două încăperi: un zid orientat NE-SV, păstrat pe o lungime de 3,2 m și, perpendicular pe acesta, un zid despărțitor care a fost surprins pe o lungime de 2,6 m (suprapus de fundația unui zid cu mortar din sec. III-IV). Ambele ziduri sunt late de 0,4 m. Identice ca manieră de construcție și având aceeași orientare NE-SV sunt fragmentele de ziduri descoperite în S. II, c. 2 și în S V, c. 3, acesta din urmă, păstrat pe o lungime de aprox. 2 m, continuând să fie utilizat și în perioada elenistică. De asemenea, în S. II, c. 2-3 a apărut la - 1,6 m și o porțiune de pavaj realizat din pietre mijlocii.

Epoca elenistică (sec. III - I a. Chr.) și sec I p. Chr. sunt destul de slab reprezentate din punct de vedere

al structurilor de locuire. În afară de zidul mai sus amintit, acestei perioade i se pot atribui câteva rămășițe de ziduri descoperite în S. III, c. 4, la - 0,3 m și în S. IV, c. 7, la - 0,65 m. Din aceeași epocă datează cele două porțiuni de pavaj apărute sub nivelul străzii romane, în S. III, c. 4-5, la -0,5 m, păstrat pe cca. 6 m² și în S. VI, c. 2, la - 0,8 m, pe cca. 3 m². Aceste pavaje realizate din piatră mică și mijlocie, alături de orientarea zidurilor clasice, constituie dovezi certe că rețeaua stradală a Tomisului își are originile încă din perioada greacă.

Înfățișarea actuală a cartierului surprins în acest perimetru este rezultatul reorganizării urbane a Tomisului în perioada romană, mai exact în sec. II-III p. Chr. Observăm că locuințele identificate aici sunt plasate de o parte și de alta a unei străzi orientate NE-SV. Această stradă a fost surprinsă pe o lungime de aprox. 18 m și are o lățime de 5,25 m. Sondajele efectuate au permis identificarea a trei nivele succesive de pavaj, începând din sec. II și până în sec. V-VI. Dacă în perioada timpurie strada se prezenta sub forma unui pământ tasat amestecat cu pietre mici, scoici și fragmente ceramice, în sec. IV (dacă nu cumva încă din sec. anterior) aspectul ei se schimbă: pe mijloc sunt plasate dale mari de calcar, iar restul este constituit din pietre mijlocii bine aranjate, de o parte și de alta a dalelor. Acesta este nivelul cel mai clar surprins și vizibil. În sec. V-VI, foarte probabil în urma unei distrugerii, nivelul cu dale și pietre mijlocii este acoperit, în cea mai mare parte, de un nivel foarte tare de lut amestecat cu fragmente ceramice. Maniera de construcție și comparația cu arterele descoperite în Parcul Catedralei (lipsește, de exemplu, canalul de scurgere pe centru) ne fac să credem că este vorba de o arteră secundară, aflată la cca. 25 m V de strada NE-SV din Parc (ax important al urbanisticii tomitane) La V și la E de stradă se află trei mari sectoare de locuire, notate de noi cu A, B și C.

Locuința A se află la V de stradă și este formată din două încăperi. Prima încăpere a fost degajată în S. VI, c. 3-4 și constă din două ziduri perpendiculare între ele, cu fundații adânci construite din piatră cu mortar și elevație în opus mixtum. Zidul NV-SE are o lungime totală de 5,6 m, iar cel NE-SV a fost descoperit pe o lungime de 3 m; ambele sunt late de 0,6 m. Cea de-a doua încăpere este surprinsă în S. V, c. 6-8 și este realizată din ziduri de piatră legată cu pământ. Zidul NE-SV are 5,2 m lungime și 0,6 m lățime, iar cel NV-SE are peste 7 m lungime și o lățime de 0,5 m, la care se adaugă o bermă de 0,1 m. Acest din urmă zid face colț cu un altul care se lipește de zidul cu mortar din S. VI, astfel că se poate stabili suprafața totală a celei de-a doua încăperi la 5,6 x 5,2 m (adică aprox. 29 m²). Cronologic, locuința se poate plasa cu siguranță în sec. IV, dacă nu cumva chiar în sec. III.

Locuința B este situată tot la V de stradă și la S de locuința A. A fost înregistrată în S. III, c. 7-10 și în S. IV, c. 8-10. Aici situația este mult mai complexă, putându-se stabili cel puțin trei etape constructive. O primă fază este dată de zidurile unei încăperi ce lonjează strada, ziduri lucrate din piatră de dimensiuni mijlocii, bine fățuită. Zidul paralel cu strada a fost prins pe o lungime de 2,6 m, iar cel perpendicular pe acesta - și cu care face colț -, pe o lungime totală de 4,4 m. La rândul lui, acest zid face colț cu un altul orientat NE-SV și paralel cu cel de la stradă, dar care a fost demantelat aproape în totalitate. Toate zidurile acestei prime faze au o lățime de 0,6 m. Tot în prima fază se pare că se construiește și zidul gros de 0,9 m și lung de 3,8 m, aflat în S. IV/S. V, c. 8 și situat la numai 0,15 m de colțul locuinței timpurii. Acest zid masiv se pare că trebuie pus în legătură cu o curte interioară, la fel ca și restul de zid care lonjează strada în S. IV, c. 6-7 și porțiunea rectangulară de pavaj din pietre mijlocii (3 x 1,8 m) dintre acesta și zidul timpuriu din S. III. În cea de-a doua fază (sec. IV ?), de zidul care lonjează strada se lipește un altul, aflat la o distanță de 0,5 m de zidul de N timpuriu; acesta este lat de 0,8 m și a fost urmărit pe o lungime de mai bine de 11 m, până în S. V, c. 10; s-a constatat că formează două încăperi printr-un zid surprins în S. III, c. 10 și în S. IV, c. 10 pe o lungime de 4,3 m și pe o lățime de 0,7 m. Într-o a treia etapă, databilă în sec. V sau VI, locuința este afectată de implantarea unei fântâni exact peste zidul lung din sec. IV, care, pentru a face loc noii construcții, este demantelat de o parte și de alta a acesteia; probabil că în acest moment se produce și demantelarea totală a zidului de V al locuinței timpurii. Fântâna este circulară, realizată îngrijit din pietre mijlocii bine fățuite; zidurile sunt groase de 0,35 m; diametrul la interior este de 0,8 m. Tot în legătură cu această locuință, în faza a doua de existență, este de pus probabil și zidul identificat în S. V, c. 10, dar serios distrus de o groapă imensă din sec. VI. Între acest zid și limita de S a locuinței A s-a degajat o porțiune de pavaj din dale mari și mijlocii, de pe care s-a recuperat o monedă din sec. IV.

Locuința C ocupă în întregime sectorul de la E de stradă și cunoaște aceleași trei etape constructive. Din

prima fază, databilă în sec. II-III, datează colțul de zidărie din piatră cu mortar degajat în S. V, c. 1-1' (zidurile sunt groase de 0,7/0,75 m) și un alt zid masiv de aproape 1 m grosime, ras și suprapus de zidul lung din sec. IV. În a doua fază (sec. IV) se construiește a fundamentis, din piatră legată cu pământ la fundație și cu mortar în elevație, un zid lung de 14 m, orientat NV-SE, care suprapune, în parte, zidul timpuriu. În S. II, c. 3, acest zid face colț către N cu un zid asemănător ca tehnică de execuție, surprins pe o lungime de 2,4 m, iar în zona străzii (S. V, c. 3) locuința este închisă de un zid ceva mai gros (0,65 m) realizat numai cu mortar și în a cărui fundație s-au găsit un fragment de inscripție și un fragment arhitectonic din sec. II-III. Cel de-al treilea moment constructiv este reprezentat de extinderea către S a acestei locuințe, prin ziduri de piatră legată cu pământ, cu fundații puțin adânci, care închid o suprafață de aprox. 40 m² (7,5 x 5,35 m). Zidurile acestei încăperi au fost degajate în S. III, c. 2-4 și în S. IV, c. 1-4. Colțul de SV este distrus de o hazna modernă. În interiorul acestei încăperi au fost descoperite și părțile inferioare a două chiupuri, materialul arheologic din ele datând din sec. VI. Tot în sec. VI, dar poate că spre sfârșitul acestuia și la începutul sec. VII se datează un fragment de zid apărut în S. III, c. 1. Nu este exclus ca acestei locuințe să-i aparțină, încă din faza a doua, colțul de zidărie cu mortar dezvelit în S. II, c. 1. Mai menționăm descoperirea în S. II, c. 3 a unui rest de pavaj din dale de calcar, databil în sec. II-III.

Rezultatele obținute prin cercetarea acestui perimetru vin ca o completare a celor din Parcul Catedralei și confirmă existența în acest sector al Tomisului a unui important cartier de locuințe din perioada romană, dar și o zonă de locuire intensă din epoca greacă. Menționăm că studiul materialului ceramic cules de pe nivele bine datate, extrem de sugestiv mai ales pentru perioadele arhaică și clasică, va oferi date mai concrete privind dezvoltarea Tomisului în această perioadă.

Informații suplimentare online

[Raportul 1343 din cronica.cimec.ro](http://cronica.cimec.ro)

[Localizare pe hartă, folosind Mapserver Cimec.ro](#)
